

Lővei Pál

Nemzetközi tudományos szervezetek, nemzetközi kapcsolatok, konferenciák

A művészettörténész szakma legnagyobb nemzetközi szervezete, a Comité Internationale d'Histoire de l'Art (CIHA) magyar tagszervezete hagyományosan az MTA Művészettörténeti Bizottsága. Ennek megfelelően a vizsgált időszakban a tagsági díjat folyamatosan, illetve az országot képviselő magyar CIHA-tag és/vagy póttag közgyűlési részvételének költségeit rendszerint az MTA biztosította. A rendezvényeken való szereplést az előadók számára az 1990-es évek közepén még a Soros Alapítvány, később több esetben a Getty Alapítvány támogatása tette lehetővé.

A harmadik évezred eleje – az utolsó három kongresszusi ciklus – a CIHA globális nyitását hozta magával. Az Európa-központú előző évtized berlini (1992), amszterdami (1996) és londoni (2000) kongresszusát követően a montreali (2004) és a melbourne-i (2008) kongresszus és velük az elnöki poszt tengerentúlra kerülése paradigmaváltással párosult. A korábban Európa- és Amerika-centrikus (csupán Japánnal és Ausztráliával kiegészült) tagság kibővült Kínával és Dél-Afrikával, egy japán konferenciát követően a déli féltekén megrendezett első, ausztráliai kongresszust röviddel később követte egy dél-afrikai konferencia, elfogadást nyert a 2016-os kongresszus pekingi helyszíne, és megindultak a tárgyalások további országok (például India) felvételéről. A tagjelölt országokban kiépítendő, szilárd tagszervezetek létrehozását igénylő, csak megfontoltan végrehajtható bővítési folyamat ugyanakkor a kongresszusi részvétel sokkal könnyebben lebonyolítható kiterjesztésével párosult. Ennek keretében lényegében megszűntek a korábbi – az európai művészettörténet korszakolásán alapuló – periódusközpontú szekciók, olyan tematikus kérdésfeltevéseknek adva át a helyet, amelyek a világ bármely tájéka bármely történeti korszakának akár az őskort is felölelő művészeti produkciójára egyként vonatkoztathatók. Ez magával hozta az antropológia és az ősrégészet, illetve az e területeken alkalmazandó művészettörténeti szempontú vizsgálatok felé való interdiszciplináris nyitást, valamint sok, korábban a CIHA rendezvényein soha nem szereplő ország, régió témáinak megjelenését, egyben művészettörténész kutatóinak szereplését is (az utóbbi kongresszusokon már rendszeresen mintegy ötven országból vettek részt, „fekete” Afrikából, Délkelet-Ázsiából, Óceániából, az iszlám világból is).

Ebbe a folyamatba jó helyzetfelismeréssel bekapcsolódva, a 2004–2008 közötti ciklus magyar CIHA-tagja, Beke László kezdeményezésére és sikeres nemzetközi „lobbyszás” eredményeként, az MTA és ezen belül az MTA Művészettörténeti Kutatóintézete, valamint például a Magyar Nemzeti Múzeum, az Iparművészeti Múzeum, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal anyagi és szervezési támogatása segítségével sikerült 2007 végén Budapesten *How to Write Art History – National, Local or Global?* címmel CIHA-konferenciát rendezni. A négy kontinens 19 országából érkezett szakemberek a tudományág előtt álló legfontosabb kérdéseket, a regionalitás kontra egyetemesség, a művészet földrajzi tényezőinek problémáit járták körül. A konferencia teljes anyaga már 2008 végén megjelent az *Acta Historiae Artium*-ban. A tanácskozást a nemzetközi szakmai közvéleményt képviselő CIHA-vezetőség a 2012. évi nürnbergi

kongresszusig bezáróan minden lehetséges fórumon szóban és írásban hangsúlyozottan kiemelkedően sikeresnek ítélte. A nürnbergi kongresszus úttörő kezdeményezést jelentő, a CIHA történetével foglalkozó szekciójában Budapestet – Bécs, London és Nürnberg mellett – „CIHA-városként” jellemezték, amely a kelet–nyugati szakmai nyitás megszervezésével kiemelkedő jelentőségüként interpretált, az 1992-es berlini kongresszus számára is példát mutató 1968-as kongresszussal, valamint az 1965-ös konferenciát követően 2007-ben ismét alkotó módon tudott megjelenni a nemzetközi szakmai közéletben. Az utóbbi időszak magyar CIHA-közreműködésének tudható be, hogy az UNESCO *Diogenes/Diogenes* című társadalomtudományi folyóirata a transzkulturális „globális” művészettörténetnek szentelt számában (francia nyelven: 2010; angolul: 2011) ausztrál, amerikai, szlovén, francia, dél-afrikai, német, brit, mexikói, kínai és svájci közreműködők mellett magyar szerző írását közölte a közép-európai művészet-történet-írás helyzetéről.

A tárgyalt időszakban a CIHA rendezvényein való magyar részvétel igen hullámzó volt, nem egy esetben alig lépett túl a magyar CIHA-tag jelenlétén. A világpolitikai eseményekre reflektáló 1992-es berlini „mamut”-kongresszus jelentős létszámú küldöttségét követően 1996-ban három magyar résztvevő és mindössze egyetlen poszter szerepelt, 2000-ben magyar szekcióvezető, több előadás és magyar hallgató is volt, majd 2004-ben ismét három résztvevő és egy előadás, 2008-ban egyetlen résztvevő és egy előadás következett. A 2012-es kongresszuson a mintegy tucatnyi magyar résztvevő három előadással és hat poszterrel jelentkezett. A kongresszusok közötti időszakokban rendezett kisebb CIHA-konferenciákon való magyar részvétel mértéke ugyancsak erősen változóan alakult. Volt magyar résztvevő és előadás a 2003-ban Krakkóban rendezett konferencián; két magyar résztvevő – a magyar CIHA-tag és póttag – volt jelen a 2007-es budapesti konferencia rendezési jogának elnyerése szempontjából kulcsfontosságú, 2006-ban rendezett Los Angeles-i konferencián és vezetőségi ülésen; kiemelkedő volt a 2011-ben a szlovéniai Mariborban az 1400 körüli művészet problémáinak szentelt programon való, a rendezők által igen pozitívan fogadott magyar részvétel, mintegy tucatnyi résztvevővel, 3-3 előadással és poszterrel.

A CIHA-programokon kívül a magyar művészettörténet-írás és ezen belül az MTA Művészettörténeti Kutatóintézete nemzetközi kapcsolatai szempontjából kiemelkedő fontosságúak voltak azok a konferenciák, amelyek keretei között – a szakma egy-egy nemzetközi rangú képviselőjének vezetésével – fiatal, főleg közép-európai kutatók foglalkoztak a térség egy-egy aktuális szakmai kérdésével (*A művészettörténet válaszútján*, 2004). 2007-ben *A historizmus változatai. A historizmus szempontjai Magyarországon és Németországban* című nemzetközi konferenciára stílusosan az Akadémia épületében került sor. (Az előadások szövege megjelent az *Acta Historiae Artiumban*.)

A 2006-ban rendezett, magyar–luxemburgi Zsigmond-kiállítás előkészítő rendezvényeként *Sigismund von Luxemburg – Ein Kaiser in Europa* címmel 2005-ben nemzetközi történeti és művészettörténeti kongresszust rendeztek Luxemburgban, a társrendezői szerepnek megfelelően nagyszámú magyar résztvevővel és előadással. (Az előadások szövege 2006-ban reprezentatív tanulmánykötetben jelent meg Mainzban.)

A magyar–olasz művészettörténeti tudományos kapcsolatok szempontjából kiemelkedő jelentőségű volt az *Italy & Hungary. Humanism and Art in the Early Renaissance* címmel 2007-ben rendezett nemzetközi konferencia a Harvard Egyetem itáliai reneszánsz központjában, a Villa i Tatti-ban; az előadók magyarországi tanulmányi kiránduláson is részt vettek. (A konferencia anyagát 2011-ben reprezentatív tanulmánykötetben jelentette meg a firenzei intézmény.)

Több-kevesebb rendszerességű a magyar művészettörténet-írás és az 1995-ben Lipcsében létrehozott intézet, a Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas kapcsolata. Jelentős volt a magyar részvétel az 1999-ben a nürnbergi Germanisches Nationalmuseumban rendezett *Die Jagiellonen. Kunst und Kultur einer europäischen Dynastie an der Wende zur Neuzeit* konferencián (az előadásokat 2002-ben reprezentatív tanulmánykötetben tette közzé a múzeum). Magyar részvétellel zajlott a *Die Länder der böhmischen Krone und ihre Nachbarn zur Zeit der Jagiellonenkönige (1471–1526). Kunst – Kultur – Geschichte* című konferencia (Kutná Hora, 2000, tanulmánykötettel), és több magyar szerzője van a GWZO *Künstlerische Wechselwirkungen in Mitteleuropa* című tanulmánykötetének is (2006).

Jelentős volt a magyar szerzői hozzájárulás a Slovenská národná galéria 2003-ban Pozsonyban rendezett *Gotika. Dejiny slovenského výtvarného umenia* című kiállításának katalógusában, valamint a kiállításhoz kapcsolódó nemzetközi konferencián (a rendezőket érte is emiatt nacionalista indíttatású bíráló; a konferencia anyagát a múzeum évkönyvében jelentették meg).

Fontos a nyíregyházi Jósza András Múzeum és a romániai Szatmár Megyei Múzeum együttműködésével 2000-ben indult, *Középkori egyházi építészet Erdélyben* című, román–magyar konferenciasorozat, amelynek előadásai eddig öt kötetben jelentek meg.

A magyar művészettörténészek nemzetközi konferenciaszerepléseinek természetes közege Közép-Európa. Jelentősebb, magyar résztvevővel/résztvevőkkel lezajlott további konferenciák: *Bronz sírlapok Közép-Európában*, nemzetközi tudományos konferencia, (Poznań, 1999); a *From Gothic to Renaissance* című kiállításhoz (1999–2000, Brno) kapcsolódó nemzetközi szimpozion; *Wokół Wita Stwosza* konferencia (Krakkó, 2006); a Cseh Tudományos Akadémián rendezett prágai síremlék-művészeti tudományos konferenciák; a prágai Károly Egyetem alapításának 660. évfordulója alkalmából a Prágai Egyetemen rendezett, *Prága és Európa nagy kulturális központjai a Luxemburgiak korában 1310–1437* című, nemzetközi tudományos konferencia (2008); valamint a B. Nagy Margit emlékére *Stílusok, művek, mesterek. Erdély művészete 1690–1848 között* címmel rendezett konferencia (Marosvásárhely, 2009) – valamennyinek megjelentek az előadásai.

A műemlékvédelem nemzetközi – a művészettörténet-írást azonban csak mérsékelten érintő – konferenciaprogramjai közül kiemelendő a 2004-ben Budapesten és Pécsen *A Velencei Karta 1964–2004–2044?* címmel rendezett nemzetközi tudományos konferencia (az előadások szövege megjelent). Az 1990-es évek második felében, a 2000-es évek elején a közép-európai együttműködés és információáramlás szempontjából kiemelkedő jelentőségű, de esetenként jóval szélesebb körű érdeklődést is kiváltó, az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága részvételével szervezett programok voltak a Tusnádi Konferenciák (az előadások szövege Romániában rendszeresen megjelent). A 2000-es évek első évtizedében jelentős események voltak a környező országok magyar vonatkozású műemlékeinek helyreállítását szervező Teleki László Alapítvány évente rendezett beszámoló-konferenciái.

A németországi központú, európai fontosságú Arbeitskreis für Hausforschung 1996-ban Székesfehérváron rendezte magyarországi tanulmányi kirándulással kiegészített, éves konferenciáját, *Hausbau und Bauforschung in Ungarn* címmel, számos magyar műemlékes kutató részvételével. (Az előadásokat tartalmazó tanulmánykötet 2004-ben Németországban jelent meg.)

Az ELTE Bölcsészettudományi Kar Hallgatói Önkormányzatának Művészettörténet Intézeti Képviselője és a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Kárpát-medencei referatúrája 2008-ban konferenciát szervezett *Colligite Fragmenta! – örökségvédelem Erdélyben* címmel (az előadások tanulmánykötete is megjelent). Ennek folytatásaként 2009-ben került sor a *Colligite fragmenta! – örökségvédelem Kárpátalján és a Felvidéken* című, nemzetközi tudományos konferenciára.

A kolozsvári Entz Géza Művelődéstörténeti Alapítvány 2007-ben rendezte meg a *Fiatal Művészettörténészek I. Konferenciáját*, amelyhez csatlakozott a 2006-ban Budapesten alapított CentrArt Művészettörténészek Új Műhelye. A *Fiatal Művészettörténészek II. Konferenciájára* az ő szervezésükben 2009-ben került sor Budapesten, a III. konferenciát pedig 2011-ben együtt rendezte a két szervezet a Maros Megyei Múzeummal.

*

A magyar művészettörténészek legszélesebb köreit kívánta megszólítani a 2000-ben *Maradandóság és változás* címmel az akkor hatvanéves generáció tiszteletére rendezett, háromnapos ráckevei konferencia (az előadások szövege később tanulmánykötetben jelent meg). A több külföldi országban ismert, hasonló országos konferenciákat – többek között intézményes háttér hiányában – az akkori tervek ellenére nem sikerült rendszeressé tenni. (Újabb országos konferenciára csak 2012 végén került ismét sor, a program folytathatósága a jövő zenéje.)

Az 1878-ban Országos Régészeti és Embertani Társulat néven megalakult Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat a művészettörténészek legrégebbi hazai szervezete. Tevékenységének főcsapását hagyományosan tudományos előadások és évenként az ország más-más megyéjében, régiójában megtartott vándorgyűlések szervezése, valamint szakmai díjainak évenkénti adományozása jelenti. Ehhez az 1980-as évek óta egyre erőteljesebben kapcsolódik a fontos hazai kiállítások szervezése, a rendezők szakmai vezetésével megvalósított látogatása, amihez utóbbi időben műemléki látogatások is járulnak. A vizsgált periódusban a Társulat több teljesen vagy részben művészettörténeti tematikájú konferenciát is szervezett, gyakran magyar és külföldi tudományos és oktatási szervezetekkel, kiállítási intézményekkel közösen: *Henszlmann Imre munkássága*, 1996, Kassa; *A kiállítás mint műfaj*, 1997; *A rekonstrukció mint tudományos műfaj – építészeti rekonstrukció. I–II.* 1997 és 1998; *„Vár állott, most kőhalom” – a töredékes örökség védelme és kezelése*, 2001, Székesfehérvár; *Emlékkülés Genthon István születésének századik évfordulója alkalmából*, 2003; *A középkori magyar királyok emlékeinek kutatása program újabb eredményei*, 2004; *Emlékkülés Zádor Anna születésének századik évfordulója alkalmából*, 2004; *Műemléki kőanyagok kutatása*, 2005; *Kovács Éva-emlékkülés*, 2008; *Emlékkülés Bogyay Tamás születésének századik évfordulója tiszteletére*, 2009; *Emlékkülés Dercsényi Dezső születésének századik évfordulója alkalmából*, 2010. (A Henszlmann- és a Bogyay-konferenciák anyaga megjelent a *Művészettörténeti Értesítő*ben, illetve az *Ars Hungarica*ban.) A társulati vándorgyűlések tematikájának gazdagodását jelentette, hogy 2001-től több olyan program valósult meg, melynek során valamely határ menti megye meglátogatása a szomszédos Kárpát-medencei területekre tett, a külföldi társintézmények szakmai vezetésével segített és előadásaival kiegészített kirándulások kapcsolódtak (Szlovákia, Ukrajna, Románia, Szerbia, Horvátország, Szlovénia, Ausztria).

Az említett, 1997-es, 1998-as, 2001-es társulati „rekonstrukció-konferenciák” ugyanúgy nem tudták a művészettörténet tudományos szempontjainak és érdekeinek megfelelően kedvező irányba fordítani, vagy akár csak érdemben befolyásolni a műemlék-helyreállítások hazai gyakorlatát, ahogy a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal tudományos részlegének *Helyreállítások helyreállítása* című konferenciasorozata (*Szombathely, Iseum*, 2005; *Budapest, Nagyboldogasszony-templom*, 2006; *Sopron, ferences/bencés templom*, 2006) sem. A KÖH tudományos részlege által szervezett további konferenciák: *Épületek homlokzati felületképzésének és színeségének történetisége*, 2005; *Újabb kövek az ercsi monostorból*, 2011 (a Nagyboldogasszony-templomról, a homlokzatok színességéről és az ercsi kőfaragványokról szóló előadások különböző műemléki kiadványokban meg is jelentek).

Az MTA Művészettörténeti Bizottsága a 2006. évi akadémiai közgyűlés keretében *Új utak a művészettörténet-írásban* címmel rendezett tudományos ülést (az előadások a *Művészettörténeti Értesítő*ben megjelentek). Az MTA Művészettörténeti Kutatóintézet a nemzetközi programok között felsoroltakon kívül 2010-ben konferenciát rendezett *Barabás Miklós születésének 200. évfordulója alkalmából*.

A vidéki intézmények konferenciaprogramjai közül kiemelkedő jelentőségű a Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeum *Magyar királyok és Székesfehérvár* címmel szervezett, történeti-művészettörténeti-régészeti konferenciasorozata: *Mátyás király és a fehérvári reneszánsz*, 2008; *Károly Róbert és Székesfehérvár*, 2010; *II. András és Székesfehérvár*, 2011; *Szent István kultusz-történeti konferencia*, 2012. (Az előadások szövegét könyvsorozat keretében jelentetik meg.) A Szombathelyi Képtár szervezésében rendezett, nagyszabású kiállításokhoz kapcsolódó konferenciák: Dorffmaister-emlékülés a *Dorffmaister István-emlékkiállítás*hoz (Szombathely, Kismarton/Eisenstadt, Zalaegerszeg) kapcsolódóan Zalaegerszegen, 1997; *A Batthyányak évszázadai kiállítás* (Szombathely és Körmend) kapcsán Körmenden, 2005; *A Szent Márton-kutatás legújabb eredményei*, 2009 (az előadások tanulmánykötetekben jelentek meg).

A már említett CentrArt 2011-ben *Efemer építészet és progresszió – magyar esettanulmányok* címmel Magyarország kiállítási pavilonjairól rendezett konferenciát.

(Az egyes múzeumi, egyetemi stb. intézmények által rendezett konferenciákat lásd az intézményi beszámolókbán.)